

TILASTOT JA YHTEISKUNTA

Hannu Niemi

1. Johdanto

Tunnettu tilastotieteilijä C. R. Rao esittää teoksessaan ”Statistics and Truth” (1989) lyhyen yhteenvedon termin ”statistics” alkuperästä:

”The term *statistics* has its roots in the latin word *status* which means the state, and it was coined by the German scholar Gottfried Achenwall about the middle of the eighteenth century to mean

”collection, processing and use of data by the state”.

In his book, *Elements of Universal Erudition* published in 1770 J. von Bielefeld refers to Statistics as

”the science that teaches us what is the political arrangement of all the modern states of the known world”.

... C. A. v[on] Malchus amplifies the scope of statistics in his book, *Statistik und Staatskunde* published in 1826, as

”the most complete and the best grounded knowledge of the condition and the development of a given state and of the life within it”. ”

Yhteiskunnallisten ilmiöiden kuvaaminen kvantitatiivisesti omaa kuitenkin paljon pidemmän historian. Hyvä katsaus tästä löytyy VTT Vesa Kuuselan tuoreesta väitöskirjasta ”Paradigms in Statistical inference for Finite Populations” (2011).

Vaikka yhteiskuntaa kuvaavan kvantitatiivisen tiedon ja sen keräämiseen liittyvien menetelmien – kutsuttiin niitä sitten nimellä ”statistics” tai (kuten ennen termin ”statistics” käyttöön ottoa) ”political arithmetics” – historia on pitkä, on tilastollisen tiedon käyttökelpoisuus esimerkiksi vertailtaessa eri maiden yhteiskunnallisia oloja kyseenalaistettu yllättävän pitkään. Kuuselan työstä löytyy hyvä esitys tästä. Vasta Adolphe Quetelet’n (1796 – 1874) teos ”Physique Sociale” (1835) ja hänen esittämänsä ajatus, että on tärkeätä tarkastella yksittäisten havaintojen asemesta yleisiä lainalaisuuksia ”the laws of the human species”. Seuraavassa Kuuselan (2011) esittämä suora siteeraus (englanninkielisenä käännöksenä) Quetelet’n teoksesta ”Physique Sociale”:

”Above all, we need lose sight of man taken in isolation, and view him as merely a fraction of the species. By stripping him of his individuality, we will eliminate all that is merely accidental; and the individual particularities that have little or no effect on the mass will disappear by themselves, enabling us to apprehend the general results.”

Hyvä esimerkki vielä 1800-luvun alussa vallalla olleesta ajattelutavasta on de Kvebergin esittämät torjuvat vastaväitteet Quetelet’n ehdotukselle toteuttaa Ranskassa jo aiemmin tehty väestölaskenta myös silloisessa Alankomaiden kuningaskunnassa (Stigler (1986), Kuusela (2011)):

”The law regulating mortality is composed of a large number of elements: it is different for towns and for the flatlands, for large opulent cities and for smaller and less rich villages, and depending on whether the locality is dense or sparsely populated. This law depends on the terrain (raised or depressed), on the soil (dry or marshy), on the distance to the sea (near or far), on the comfort or distress of the people, on their diet, dress, and general manner of life, and on the multitude of local circumstances that would elude any a priori enumeration.”

Pelättiin, että populaation heterogeenisuuden takia otos ei voisi olla edustava, ts. kuvata hyvin koko populaatiota.

Quetelet propagoi (jopa liiankin) vahvasti Gaussin (1777–1855) ja Laplacen (1749–1827) ”The law of error” -periaatteen pohjalta kehittämän normaalijakauman käyttöä. Hän introdusoi myös käsitteen ”l’homme moyen”. Quetelet perusteli normaalijakauman käyttöä seuraavasti:

”If we do observe a [normal distribution] in nature, it is because nature was aiming for a target and missed due to random errors.” (ks. Kuusela (2011))

2. Tilastotoimi

Yhteiskunnallisia ilmiöitä kuvaavien tilastojen tuottaminen on nykyisin tunnustettu. Tilastoilla ovat tärkeä rooli kaikissa demokraattisissa yhteiskunnissa. Tilastovirastot ja virallisten tilastojen (official statistics) tuottaminen on organisoitu eri maissa hallinnollisesti joiltain osin toisistaan poikkeavasti. Kaikkia näitä yhdistää kuitenkin virallisten tilastojen keskeiset laatukriteerit:

- tilastotietojen relevanssi
- tietojen oikeellisuus ja tarkkuus
- julkaistujen tietojen ajantasaisuus ja oikea-aikaisuus (julkaistaan ennalta sovittuna aikana)
- tietojen saatavuus ja ymmärrettävyys (selkeys)
- tilastojen vertailukelpoisuus.

EU-maiden tilastotointa koordinoi Luxemburgissa sijaitseva EUROSTAT.

Suomen Tilastolaissa on huomioitu hyvin virallisille tilastoille yleisesti laatukriteerit:

Tilastolaki (280/2004)

11 § Tilastojen laatu ja saatavuus

Tilastojen on oltava mahdollisimman luotettavia ja niiden on annettava oikea kuva yhteiskuntaoloista ja niiden kehityksestä.

Tietojen vertailukelpoisuuden varmistamiseksi ja hyväksikäytön tehostamiseksi tilastoja laadittaessa on mahdollisuuksien mukaan käytettävä yhdenmukaisia käsitteitä, määritelmiä ja luokituksia.

Tilastot tulee laatia niin, etteivät niistä ole suoraan tai välillisesti tunnistettavissa ne, joita tilastot koskevat, ellei tunnistamista koskeva tieto ole tämän lain mukaan julkinen.

Tilastot on julkistettava mahdollisimman pian niiden valmistumisen jälkeen.

...

3. Tilastojen lukutaito

Kattavat ja luotettavat tilastot ja tilastotietojen saatavuus on yksi yhteiskuntaolojen seuraamisen perusedellytyksistä. Ongelmaksi on osoittautunut kuitenkin – jopa yllättävän usein – puutteellinen tilastojen lukutaito, ts. tutkijoiden tai muiden tilastojen välityksellä yhteiskuntaoloja seuraavien valmiudet ymmärtää tilastojen välittämää kuvaa kulloinkin mielenkiinnon kohteena olevasta ilmiöstä. Koska kyseessä on lisäksi muiden kuin tilastotietoja kulloinkin hyödyntävän itsensä tuottama aineisto, olisi jokaisen käyttäjän huolella tutustuttava kulloinkin kyseessä olevan tilaston ”tuoteselosteeseen”.

Tilastojulkaisujen käyttäjän ongelmat eivät johdu välttämättä vain mahdolliseen tottumattomuuteen ymmärtää laajoja numeroaineistoja ja niihin liittyviä graafisia havainnollistuksia vaan hyvin useassa tapauksessa myös tilastojen tietosisältöön, ts. tilastojen käyttäjä ei välttämättä ole riittävässä määrin osannut ottaa huomioon tilastossa käytettyjen muuttujien määrittelyn mahdolliset erityispiirteet.

Seuraavassa tarkastellaan esimerkinomaisesti työttömyyttä koskevia tilastoja. Näkökulma on siis käsitteenmäärittely – ei työttömyydessä tapahtunut kehitys. Työttömyyttä kokevien tilastojen valitsemiselle esimerkkiaineistoksi on useita. Tässä joitakin: 1) työttömyys on ilmiönä tuttu ja kaikilla on varmaan oma ”määritelmä” siitä mitä se tarkoittaa; 2) Suomessa työttömyyttä koskevia tilastoja tuottaa sekä Tilastokeskus että työvoimaviranomaiset, kumpikin omalla tavallaan; 3) Suomen liittyessä EU:hun suoritettiin laaja Tilastokeskuksen tilastojen laadintatavan ja tietosisältöjen uudistus, jotta ne olisivat vertailukelpoiset muiden EU-maiden tuottamien tilastojen kanssa. Tässä yhteydessä myös käsitteen ”tytötön” määrittely muuttui.

Tilastokeskuksen työvoimatutkimus

Hyvä tilastojulkaisu sisältää aina ”tuoteselosteen”, ts. kuvauksen tilaston laadinnasta ja siinä käytetyistä muuttujista. Esimerkkinä voidaan tarkastella Tilastokeskuksen tapaa julkistaa työvoimatutkimuksen tulokset (Lähde: Suomen virallinen tilasto (SVT): Työvoimatutkimus [verkkajulkaisu]. ISSN=1798-7830. Helsinki: Tilastokeskus [viitattu: 12.1.2012].
Saantitapa: <http://www.stat.fi/til/tyti/meta.html>.)

”Kuvaus

Työvoimatutkimus (Labour Force Survey) kerää tilastotietoja 15–74-vuotiaan väestön työhön osallistumisesta, työllisyydestä ja työttömyydestä sekä työvoiman ulkopuolisten toiminnasta. Työvoimatutkimuksen tiedonkeruu perustuu Tilastokeskuksen väestötietokannasta kahdesti vuodessa satunnaisesti poimittuun otokseen. Kuukausittainen otos on noin 12 000 henkeä ja tiedot kerätään tietokoneavusteisilla puhelinhaastatteluilla. Vastaajien antamien tietojen pohjalta luodaan kuva koko 15–74-vuotiaan väestön toiminnasta. Työvoimatutkimuksen yhteydessä tehdään myös ns. ”ad hoc moduli”, jonka aihe vaihtelee vuosittain.”

Kyseessä on siis otantatutkimus, joten mielenkiinto herää kuinka suuri on otannasta aiheutuva satunnaisvirhe. Vastaus löytyy samalta verkkosivulta osiosta Laatuseloste:

”Työvoimatutkimuksessa käytetty **95 prosentin luottamusväli on väli, jolla kiinnostuksen kohteena olevan ominaisuuden todellinen arvo sijaitsee 95 prosentin todennäköisyydellä** . Esimerkiksi tammikuun 2010 työttömien määrän 95 prosentin luottamusväli on 250 000 ± 17 000 eli 233 000–

267 000. Estimaattiin lisättävä ja siitä vähennettävä osa, tässä 17 000, saadaan kertomalla estimaatin keskivirhe, tässä 8 500 henkeä, 95 prosentin luottamusvälin kertoimella 1,96.”

Entä tässä yhteydessä käytetyt tutkittavaa ilmiötä kuvaavien käsitteiden määrittelyt? Nekin löytyvät samalta verkkosivulta paristakin paikasta, esim. laatuselosteesta. Tässä muutama keskeinen käsite:

” Käsitteitä:

- **Työllinen** on henkilö, joka on tutkimusviikolla tehnyt ansiotyötä vähintään tunnin rahapalkkaa tai luontaisetua vastaan tai voittoa saadakseen tai on ollut tilapäisesti pois työstä. Tutkimusviikolla työstä pois ollut henkilö lasketaan työlliseksi, jos poissaolon syy on oma sairaus tai äitiys- tai isyysvapaa tai poissaolo on kestänyt alle 3 kk. Työlliset voivat olla palkansaajia, yrittäjiä tai perheenjäsenen yrityksessä palkatta avustavia.
- **Työtön** on henkilö, joka tutkimusviikolla on työtä vailla, on etsinyt työtä aktiivisesti viimeisen neljän viikon aikana palkansaajana tai yrittäjänä ja voisi vastaanottaa työtä kahden viikon kuluessa. Myös henkilö, joka on työtä vailla ja odottaa sovitun työn alkamista kolmen kuukauden kuluessa, luetaan työttömäksi, jos hän voisi aloittaa työt kahden viikon sisällä.
- **Työvoimaan** kuuluvat kaikki ne, jotka tutkimusviikolla olivat työllisiä tai työttömiä.
- **Työvoiman ulkopuolella oleva väestö** koostuu henkilöistä, jotka tutkimusviikolla eivät olleet työllisiä tai työttömiä. Työvoiman ulkopuolella olevista voidaan käyttää myös nimitystä työvoimaan kuulumaton väestö. Muita työvoimatutkimuksen käsitteitä on selitetty osoitteessa: <http://tilastokeskus.fi/til/tyti/kas.html> .”

Tilastokeskuksen tuoreimmat työvoimatutkimukset perustuvat tiedot koskevat marraskuuta 2011. Ne on julkaistu 20.12.2012. Niihin voi tutustua Tilastokeskuksen verkkosivuilla: http://www.stat.fi/til/tyti/2011/11/tyti_2011_11_2011-12-20_tie_001_fi.html

Tilastokeskuksen tiedotteen mukaan Tilastokeskuksen työvoimatutkimuksen mukaan marraskuussa 2011 oli työttömien määrä Suomessa 166 000.

Samassa tiedotteessa on kerrottu myös Työ- ja elinkeinoministeriön työvälitystilastojen tiedoista. Niiden mukaisesti marraskuun 2011 lopussa oli kaikkiaan 230 000 työvälityksen säännösten mukaisesti työttömäksi työnhakijaksi tilastoitua.

Ero on varsin suuri. Tilastokeskuksen ja Työ- ja elinkeinoministeriön työvälitystilastojen välisten työttömyyslukujen eroista on käyty jatkuvasti keskustelua, välillä jopa hyvin vilkastakin. Keskustelussa on keskeisenä teemana ollut Tilastokeskuksen työvoimatutkimuksessa ja TEMin työvälitystilastoissa käytettyjen työttömyys-käsitteiden määrittelystä, erityisesti siitä mittaavatko ne työttömyyttä oikealla tavalla.

TEMin työvälitystilastot

Työ- ja elinkeinoministeriö julkistaa työvälitystilastoja koskevat tiedot omilla verkkosivuillaan: <http://www.tem.fi/tyollisyyskatsaus>
Sieltä löytyy myös ”tuoteseloste”:

”Määritelmät, taulukot ja kuviot

Aikasarjat sisältävät Työvälitystilaston keskeisimpien tietojen vuosikeskiarvot vuodesta 1991 lähtien sekä vastaavat kuukausitiedot kahdelta viimeiseltä vuodelta. Vuosikeskiarvo on ko. vuoden kaikkien

kuukausien keskiarvo. Kuviot perustuvat aikasarjojen vuosikeskiarvoihin. Määritelmät ja kuvaukset sisältävät Työnvälitystilastoon sisältyvien eri työnhakijaryhmien määritelmät ja lyhyet kuvaukset työvoimapolitiittisista toimenpiteistä sekä avoimista työpaikoista.

....

Rekisteröidyt työnhakijat

Työnhakijana pidetään Työnvälitystilastossa henkilöä, joka ilmoittautuu työnhakijaksi työ- ja elinkeinotoimistoon (TE-toimisto). Työnhakijat jaetaan työllisyystilanteensa mukaan seuraaviin ryhmiin:

- 1. Työtön**
- 2. Lomautettu**
- 3. Lyhennetyllä työviikolla oleva**
- 4. Työssä oleva**
- 5. Työvoiman ulkopuolella oleva**
- 6. Työttömyyseläkkeen saaja**

Työtön on työnhakija, joka on ilman työtä ja on käytettävissä työhön, jonka työaika on vähintään puolet alan normaalista työajasta tai joka odottaa sovitun työn alkamista. Työnhakijaa, joka voi ottaa tarjotun työn vastaan vasta määräajan kuluttua tai joka hakee vain työtä, jossa työaika on lyhyempi kuin puolet alan normaalista työajasta, ei merkitä työttömäksi. Työnvälitystilastossa työttömiin luetaan myös lomautetut. Työnvälitystilastossa ei lueta työttömiksi työnhakijoiksi työttömyyseläkkeen saajia eikä päätoimisia koululaisia ja opiskelijoita (ei edes loma-aikoina).

... ”

Työnvälitystilastot ovat esimerkki rekisteripohjaisesta tilastojen laadinnasta. Tällöin tilastojen antaman kuvan oikeellisuus on suuressa määrin riippuvainen rekistereihin sisältyvien tietojen oikeellisuudesta, osa mahdollisista virheistä johtuu tietenkin rekistereistä kokonaan puuttuvista tiedoista. Esimerkiksi henkilön kirjautuminen työnvälitysrekisteriin edellyttää hänen omaa aktiivisuuttaan. Myös rekisteritietojen ajantasainen päivittäminen edellyttää useissa tapauksissa henkilön omaa aktiivisuutta.

4. Erojen syistä

Kaksien työttömyyslukujen tuottaminen on kansainvälinen käytäntö. Kansainvälinen vertailu osoittaa, että Suomen osalta erot Tilastokeskuksen ja TEMin työttömyyslukuissa ovat hyvin kohtuulliset. Seuraavassa otetaan esille esimekinomaisesti joitakin eroihin vaikuttavia syitä. Esityksessä tukeudutaan Tilastokeskuksen julkaisuihin ”Työttömyys ja työllisyys tilastoissa - Tilastokeskuksen ja työministeriön tilastojen vertailua” (Tilastokeskus 2003, ks. http://www.stat.fi/til/tyti/tyti_2005-05-27_men_002.pdf) sekä vastaavaan aiempaan selvitykseen vuodelta 1997.

Vertaillaessa Tilastokeskuksen työvoimatutkimuksen ja TEMin työttömyyslukuja on varsin nopeasti havaittavissa, että pelkkä tilastoinnissa käytetyt käsitteenmäärittelyt eivät riitä selittämään niiden eroja. Erityisesti kansainvälinen vertailu osoittaa, että erojen yhtenä keskeisenä syynä on tilastojen erilainen tuottamisprosessi, ts. toinen on otantapohjainen ja toinen rekisteripohjainen. Tästä aiheutuu suuri ero, sillä työnvälitysrekisteriin hakeudutaan, ei yksinomaan jotta uusi työpaikka

löytyisi, vaan työttömyysturvaan liittyvien sosiaalisten etuisuuksien takia, kuten Tilastokeskuksen em. julkaisussa (v. 2003, s. 8) todetaan:

”Työttömyyslukujen erot riippuvat erityisesti siitä, onko työttömyysturvan saanti sidottu työnvälityksessä kirjoilla oloon vai ei. Maissa, joissa työttömyysturva on sidoksissa työnvälitykseen, työnvälitysluku on usein suurempi.”

Sosiaalisten etuisuuksien saamisen takia rekisteröityneiden työhakijoiden joukossa myös henkilöitä, joita Tilastokeskuksen työvoimatutkimuksessa lasketaan työvoiman ulkopuolelle kuuluviksi.

”... Esimerkiksi Suomessa työnvälitystoiminnan rekistereissä on runsaasti nk. eläkeputkessa olevia ja työttömyysturvaa saavia henkilöitä, jotka itse ilmoittavat, etteivät he aktiivisesti etsi töitä. Siten he eivät myöskään ole työmarkkinoiden käytettävissä. Tilastokeskuksen työvoimatutkimuksessa heidät tilastoidaan työvoimaan kuulumattomiksi [Ei työttömiksi H.N.]” (Tilastokeskus 2003, s. 9).

Työttömyystilastojen tilastointikäytäntöjen eri maissa aiheuttamista eroista on samassa julkaisussa esitetty havainnollinen graafinen vertailu (Tilastokeskus 2003, Kuvio 1).

Seuraavassa vielä joitakin syitä Tilastokeskuksen ja TEMin työttömyystilastojen eroihin. Ne on otettu esiin esimerkkeinä siitä, että muiden tuottamien tilastoaineistojen ”tuoteselosteeseen” tutustuminen ei välttämättä helposti paljasta käytettyjen tiedonkeruumenetelmien, luokituskäytäntöjen yms. todellista vaikutusta. Tilastoaineistojen eri tyyppisten graafisten havainnollistusten huolellinen tarkastelu on usein hyvä tapa havaita aluksi epäjohtonmukaisuuksilta vaikuttavia poikkeamia, joiden takaa paljastuu juuri tiedonkeruusta tms. seikasta johtuva syy.

Viiteajankohdan vaikutus

Tilastokeskuksen ja TEMin kuukausittaiset työvoimatilastot poikkeavat myös tilastointia koskevan viiteajankohdan osalta. TEMin tilastot perustuvat työnhakijarekisterin kunkin kuukauden viimeisen päivän tietoihin. Sen sijaan Tilastokeskuksen kuukausittainen puhelinhaastattelu tehdään kunkin kuukauden keskimmaisella viikolla. Erilaisista viiteajankohdista aiheutuva ero näkyy selvästi vuoden lopulla. Joulukuun lopussa tapahtuvat lomautukset näkyvät pääsääntöisesti vain TEMin tilastoissa.

Opiskelijoiden erilaisen statuksen vaikutus

ILO:n työttömyyskäsitteessä on keskeistä henkilön ilmoittama valmius ottaa tarjottu työ vastaan. Tämän vaikutus vuoden 1997 alussa uudistettuun Tilastokeskuksen työvoimatutkimukseen näkyi ensimmäisen kerran toukokuun 1997 luvuissa. Tilastokeskus on selvittänyt päätoimisten opiskelijoiden osuutta kaikista työttömistä

(Tilastokeskus 2003, erit. Kuviot 12 ja 13). Seuraavassa suora lainaus: ”Päätoimisten opiskelijoiden osuus kaikista työttömistä on toukokuussa peräti 40 prosentin luokkaa. Muina vuodenaikoina päätoimisten opiskelijoiden osuus työvoimatutkimuksen kaikista työttömistä on ollut huomattavasti vähäisempi, noin 5–15 prosenttia.”

Päivitysviive

Koska TEMin työttömyystilastot perustuvat rekisteriaineistoihin on niiden oikeellisuus riippuvainen

työhakijoiden käyttäytymisestä sekä sinne ilmoittautumisen että sieltä ajantasaisen poistumisen suhteen. On varsin yleistä, että työpaikan saannin ilmoittaminen työnhakijarekisteriin ja usein tekemättä tai se tehdään vasta jonkin ajan kuluttua, viimeistään työvoimaviranomaisten oman seurantajärjestelmän myötä.

5. Kansainvälinen vertailukelpoisuus

Tilastokeskuksen käyttämä työttömyyden määrittely on herättänyt paljon keskustelua varsinkin 1990-luvun korkean työttömyyden aikoina. Taustalla on Suomen EU-jäsenyys ja sitä valmistelevat toimenpiteet, jotka koskivat myös tilastointikäytäntöjä. Myös Tilastokeskuksen työvoimatutkimusta uudistettiin merkittävästi 1990-luvun lopulla. Työvoimatutkimuksessa käytetyt käsitteet yhdenmukaistettiin vastaamaan YK:n kansainvälien työjärjestön ILO:n suosituksia ja Euroopan neuvoston asetusta.

Uudistettu työvoimatutkimus otettiin käyttöön vuoden 1997 alusta lukien. Suomessa silloin vallinneen korkean työttömyyden takia uudistukset (esim. aktiivista työnhakua koskevan kriteerin muutos) otettiin käyttöön vaiheittain 1997-99.

ILO:n työtilastosuosituksen mukaan:

1. ”työttömiä” ovat kaikki tietyn ikärajan ylittäneet henkilöt, jotka viiteajanjaksona olivat

(a) ”ilman työtä”, ts. eivät olleet palkkatyössä tai työllistäneet itseään [esim. yrittäjinä];

(b) ”parhaillaan työhön käytettävissä”; ja

(c) ”etsivät työtä”, ts. olivat tietynä äskeisenä ajanjaksona ryhtyneet erityisiin toimenpiteisiin etsiäkseen palkkatyötä tai työllistääkseen itsensä.

Näiden perusmääritelmien lisäksi suositus antaa lisäohjeita siitä, miten kriteereitä tulee tulkita eri tilanteissa. (Tilastokeskus 1997, s. 12).

ILO:n suosituksen mukainen työttömän määrittely on vaikuttanut työtä hakevien opiskelijoiden kohteluun työttömyystilastoissa. Ennen EU:hun liittymistä myös Tilastokeskuksen työvoimatutkimuksessa heihin sovellettiin samaa käytäntöä kuin työvoimaviranomaisten laatimissa tilastoissa, ts. jossain oppilaitoksessa kirjoilla olevaa päätoimista opiskelijaa ei luokiteltu työttömäksi vaan työvoiman ulkopuolella olevaksi. (Työvoimaviranomaisten työttömyystilastoissa noudatetaan edelleen tätä käytäntöä.)

Siirtyminen ILO:n suositusten mukaiseen työttömyyskäsitteeseen pienensi Suomessa Tilastokeskuksen työvoimatutkimuksen työttömyyslukuja. Tilastokeskuksen julkaisemissa vertailuissa (Tilastokeskus 1997, 2003) on tarkasteltu uuden ja vanhan tilastointikäytännön eroja. Esimerkiksi työnhaun aktiivisuutta koskevan uudistuksen myötä, ts. uudistetussa työvoimatutkimuksessa

työttömäksi luokiteltavalta edellytettiin aktiivisia toimenpiteitä työpaikan etsimiseksi (pelkkä työvoimatoimistoon työttömäksi ilmoittautuminen ei enää ollut riittävää). On arvioitu, että 2000-luvun alussa tämä vähensi työvoimatutkimuksen osoittamaa työttömyyden määrää noin 50 000 henkilöllä.

Osa vanhan määritelmän mukaisista työttömistä tuli työnhaun aktiivisuuden kriteerin tiukentuessa piilotyöttömiä (virallisesti heidät luettiin työvoiman ulkopuolelle siirtyneiksi).

Työvoimatilastot ja yhteiskunnallinen keskustelu

Tilastokeskuksen työvoimatutkimuksen v. 1997 tapahtunut uudistaminen aiheutti aikoinaan paljon julkista keskustelua. Esimerkiksi uudistuksen myötä syntynyt käytäntö kirjata kevään lopulla työtä hakevat opiskelijat työttömiksi ja siitä aiheutunut työttömyyslukujen kasvu aiheutti joitakin jopa varsin voimakkaita kommentteja.

Esimerkiksi silloinen pääministeri Paavo Lipponen kommentoi syksyn alussa 1997 Tilastokeskuksen julkistamia työttömyyslukuja *Kansan Uutisten* viikkolehdessä (5.9.1997) ”Lipponen syyttää Tilastokeskusta virheellisten tietojen levittämisestä maailmalle” - otsikoidussa jutussa seuraavasti:

”Koulun penkillä istuvat eivät ole työttömiä” Pääministeri Lipponen on tyytyväinen siihen, että työttömyyden laskuvauhti on selvästi nopeutunut.

- Nyt ollaan uralla, joka on jo mainitsemisen arvoinen, Lipponen sanoo. Tilastokeskus sen sijaan saa pääministeriltä ankarat moitteet työllisyystilastoista, joissa heittelyt ovat ”aivan mahdottomia”. Suomesta menee maailmalle virheellistä tietoa Tilastokeskuksen kompuroinnin takia, Lipponen valittaa.

Tavan mukaan asiaa kommentointiin myös useassa eri lehtien yleisönosaston kirjoituksissa.

Seuraavassa pari kohtaa *Ilta-Sanomien* 9.9.1997 julkaisemasta yleisönosasto-kirjoituksesta:

”Tilastokeskuksen viikolla 25 julkaisemat luvut heinäkuun työttömyysasteesta olivat tyrmäviä. Maassa, jossa tosiasiaa on työttömänä n. 500 000 henkilöä onkin tilastokeskuksen mukaan työttömänä yhteensä vain reipas 300 000 miestä ja naista. Uskomatonta.”

Tilastokeskus reagoi sitä kohtaan esitettyyn kritiikkiin kutsumalla puolueettoman asiantuntijaryhmän arvioimaan työvoimatilastoinnissa käytettyjä menetelmiä. VTT Pentti Vartian johdolla toimineen työryhmän lausunnon tiivistelmä on julkaistu (ks. esim. Tilastokeskus 2003, Liite).